

ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริม ความเข้มแข็งของชุมชนในอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก*

EFFICIENCY IN PERFORMING DUTIES AND THE ROLE OF THE VILLAGE HEADMEN IN THE POLICY OF STRENGTHENING THE COMMUNITY IN MUEANG PHITSANULOK DISTRICT PHITSANULOK PROVINCE

อนุชิต โมลา*, ศรชัย ท้าวมิตร, โชติ บดีรัฐ

Anuchit Mola*, Sonchai Taomitr, Chot Bodeerat

คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, Thailand

*Corresponding author E-mail: flow168_999@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก วิธีการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ด้วยกลุ่มตัวอย่าง 400 คน จากประชากร จำนวน 204,040 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง และการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 32 คน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) 2) ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน (y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 4 ตัวแปร เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย คือ 2.1) การติดต่อสื่อสาร 2.2) แนวทางการปฏิบัติหน้าที่ 2.3) ค่าตอบแทน และ 2.4) ลักษณะงานที่ทำ และ 3) แนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน มีทั้งหมด 3 แนวทาง ประกอบด้วย 3.1) แนวทางด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน 3.2) แนวทางด้านการตอบสนองต่อความคาดหวังและความต้องการของชุมชน และ 3.3) แนวทางด้านการสร้างเครือข่ายของชุมชน

คำสำคัญ: การปฏิบัติหน้าที่และบทบาท, กำนันผู้ใหญ่บ้าน, นโยบายความเข้มแข็งของชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) To study the level of efficiency in performing duties and the roles of village headmen in relation to the policy of strengthening communities in Mueang Phitsanulok District, Phitsanulok Province; 2) To examine the factors affecting the efficiency and roles of village headmen in implementing the community-strengthening policy; and 3) To propose guidelines for promoting the efficiency and roles of village headmen in supporting the policy of strengthening communities in Mueang Phitsanulok District. The research employed a mixed-methods approach. Quantitative data were collected through questionnaires from a sample of 400 respondents drawn from a total population of 204,040 people. Data analysis was conducted using mean, standard deviation, and multiple linear regression analysis. Qualitative data were gathered through in-depth interviews with 32 key informants selected by purposive sampling. The results revealed that: 1) The overall efficiency and roles of village headmen in implementing the policy of strengthening communities were at a high level ($\bar{x} = 3.80$); 2) There were four variables that significantly affected the efficiency and roles of village headmen at the .05 level of statistical significance, ranked from the most to the least influential as follows: 2.1) Communication, 2.2) Operational guidelines, 2.3) Remuneration, and 2.4) Job characteristics; and 3) The guidelines for promoting the efficiency and roles of village headmen in supporting the policy of strengthening communities consisted of three main approaches: 3.1) Enhancing public participation, 3.2) Responding to community expectations and needs, and 3.3) Developing community networks.

Keywords: Duties and Roles, Village Headmen, Strengthening Policy

บทนำ

กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นกลไกสำคัญของรัฐในระดับพื้นที่ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐกับประชาชน ซึ่งมีบทบาททั้งด้านการบริหารราชการ การบังคับใช้กฎหมาย และการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ อันสอดคล้องกับหลักการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และฉบับอื่น ๆ ที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทกำหนดโครงสร้างการบริหารราชการส่วนภูมิภาค และได้มีการปรับปรุงแก้ไขหลายครั้งเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและแนวนโยบายการกระจายอำนาจ โดยเฉพาะในฉบับที่ 11 พ.ศ. 2551 ที่ขยายบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำเชิงพัฒนาที่มีวาระการดำรงตำแหน่งที่ชัดเจน และเน้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนของประชาชน (กรมการปกครอง, 2565); (อนัญญา ศุภจรรย์วงศ์, 2563) บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านในยุคปัจจุบันได้ขยายจากการเป็น “ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐ” ไปสู่การเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน” ที่ต้องมีภาวะผู้นำ การจัดการเครือข่าย และทักษะในการสื่อสารกับประชาชน เพื่อขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม (นิยม พัฒนศรี และพรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, 2564) จากข้อมูลทางสถิติของ กรมการปกครอง พบว่า

ปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนกำนันและผู้ใหญ่บ้านกว่า 70,000 คน ทั่วประเทศ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินนโยบายของรัฐบาลในระดับพื้นที่ (กรมการปกครอง, 2565) โดยเฉพาะนโยบาย “การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน” ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนพึ่งพาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ที่เน้นการพัฒนา “ชุมชนเข้มแข็ง ฐานรากมั่นคง” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) อย่างไรก็ตาม งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าบางพื้นที่ยังขาดความต่อเนื่องในการดำเนินนโยบาย เนื่องจากประสิทธิภาพการบริหารจัดการและบทบาทเชิงรุกของกำนันผู้ใหญ่บ้านยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายชุมชนและองค์กร ท้องถิ่น (พงษ์พัทธ์ วัฒนพงษ์ศิริ, 2567)

แนวคิดการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันนั้นได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (Community Strength) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ประชาชนสามารถรวมกลุ่มในการเรียนรู้ และสร้างความร่วมมือกันพัฒนาตนเองและชุมชนได้อย่างยั่งยืน สำหรับการพัฒนาชุมชนในยุคใหม่เน้นความเข้มแข็งของชุมชนในลักษณะของการรวมพลัง การเรียนรู้ร่วม และการจัดการตนเองอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งใกล้ชิดกับทุนทางสังคม และการสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองในพื้นที่ (จันทนา อินทนิม, 2562) ซึ่งในบริบทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ถือเป็นกลไกเชื่อมระหว่างรัฐกับประชาชนในระดับฐานราก ทั้งในฐานะตัวแทนรัฐตามกฎหมายและในฐานะผู้นำชุมชนที่ระดมภาคีเครือข่ายและขับเคลื่อนแผนพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนให้เกิดผลเป็นรูปธรรม (พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์, 2562) จึงกล่าวได้ว่าบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงไม่เพียงทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและอำนวยความเป็นธรรมในชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้นำทางสังคมและผู้นำการพัฒนา (Developmental Leaders) ที่ต้องสามารถสร้างการมีส่วนร่วมและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชน (จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระณัฏ วฑฒโน, 2561) การเสริมสร้างประสิทธิภาพและบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้นโยบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ของภาครัฐสามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แม้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นกลไกหลักในการนำนโยบายของรัฐลงสู่พื้นที่ แต่การปฏิบัติหน้าที่ในบริบทปัจจุบันยังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านศักยภาพบุคลากร งบประมาณ และความคาดหวังของประชาชนที่เปลี่ยนไปตามสภาพสังคมสมัยใหม่ รวมถึงประชาชนส่วนใหญ่สามารถรับรู้ได้ถึงความตั้งใจของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการบริการและรักษาความสงบเรียบร้อย แต่ยังเห็นว่าการสื่อสารนโยบายและการประสานงานกับหน่วยงานอื่นยังขาดความต่อเนื่องโดยเฉพาะการส่งเสริมเศรษฐกิจและสวัสดิการของชุมชน (ปฏิภัทร รอดลันดา, 2565) นอกจากนี้ การดำเนินโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชนเข้มแข็งในหลายพื้นที่ยังมีความเหลื่อมล้ำด้วยศักยภาพของผู้นำชุมชน ส่งผลให้การขับเคลื่อนนโยบายเกิดผลที่แตกต่างกันไปในแต่ละอำเภอ (กรมการปกครอง, 2565) สำหรับอำเภอเมืองพิษณุโลกซึ่งเป็นศูนย์กลางของจังหวัด มีความหลากหลายทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างชุมชนเมืองขนาดใหญ่ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกและชุมชนเมืองขนาดกลางและขนาดเล็ก ตลอดจนชุมชนที่มีวิถีชนบท ที่ต้องอาศัยผู้นำชุมชนในการดูแลความสงบเรียบร้อยและการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะของที่ตั้งของชุมชน จึงต้องการรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนผ่านการปฏิบัติ

หน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีความยืดหยุ่น มีทักษะการประสานงานข้ามภาคส่วน และมีภาวะผู้นำเชิงพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบายชุมชนเข้มแข็งของรัฐอย่างแท้จริง (พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์, 2562)

จากแนวคิดและสภาพปัญหาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงนโยบายของรัฐกับการพัฒนาชุมชน แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัดทั้งด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนความพร้อมด้านศักยภาพผู้นำในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ ส่งผลให้การขับเคลื่อนนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในหลายพื้นที่ยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก ซึ่งมีความหลากหลายทางเศรษฐกิจและสังคมสูง จึงจำเป็นต้องศึกษาสภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นระบบ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นที่สามารถขับเคลื่อนนโยบายของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามตัวแปรที่ผู้วิจัยได้พัฒนาจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informant) โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ (พุทธสรณ์ สุธธิไชยเมธี, 2566)

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก มีวิธีการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

- 1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก (ยกเว้นตำบลในเมืองในพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก) จำนวน 204,040 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2567) วิธีการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) สำหรับ Likert Scale โดยใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 5% ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Yamane, T., 1973) จำนวน 400 คน จากจำนวนประชากรในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก (ยกเว้นตำบลในเมือง ในเขตพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก) (N) จำนวน 204,040 คน เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างที่

เหมาะสมแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนประชาชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก ทั้ง 19 ตำบล ยกเว้นตำบลในเมือง ในพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อนำมากำหนดเป็นสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) 2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 2.1) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยกำหนดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2.2) วิเคราะห์เนื้อหาและกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเกี่ยวกับงานวิจัย 2.3) ดำเนินการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยและนำแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และดำเนินการปรับแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ และ 2.4) นำเครื่องมือที่สร้างไปหาคุณภาพด้วยการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความถูกต้องและสมบูรณ์ของเครื่องมือ โดยนำเครื่องมือฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ จำนวนทั้งสิ้น 5 ท่าน และนำแบบสอบถามไปหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence: IOC) โดยการเลือกคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องที่มีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป มาใช้เป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม เพื่อให้ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 1 ผลจากการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ ได้ผลที่ 0.945 ซึ่งเป็นผลที่ยอมรับได้ในทางสถิติ (Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K., 1977); (พิศิษฐ์ ตันทวนิช และพนา จินดาศรี, 2561) ทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แบบครอนบาคอัลฟา (Cronbach, L. J., 1970); (โชติ บดีรัฐ, 2561) แล้วนำมาทดสอบ (Try Out) กับประชาชนในพื้นที่อำเภอบางระกำ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .997 แล้วนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง การวิจัย และ 3) การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มี 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบคำถามที่กำหนดตัวเลือกคำตอบให้ผู้ตอบสามารถเลือกได้มากกว่าหนึ่งตัวเลือก (Checklist) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วย ด้านแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ ด้านลักษณะงานที่ทำ ด้านค่าตอบแทน ด้านการนิเทศหรือการฝึกอบรม และด้านการติดต่อสื่อสาร แบบสอบถามตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยแบบสอบถามตอนที่ 2 ใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ส่วนแบบสอบถามตอนที่ 3 ใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Step Multiple Linear Regression Analysis) (พุทธสรณ์ สุทธิไชยเมธี, 2563) เพื่อนำไปสู่การอภิปรายผล

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก มีวิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้ 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามคุณลักษณะของประชากรที่ต้องการศึกษา จำนวน 32 คน ซึ่งมีเกณฑ์

การคัดเลือก (Criteria) ประกอบด้วย 1.1) นายอำเภอ 1 คน 1.2) ปลัดอำเภอ 1 คน 1.3) ตัวแทนผู้นำท้องที่ 10 คน 1.4) ตัวแทนผู้นำท้องถิ่น 10 คน และ 1.5) ตัวแทนประชาชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก ยกเว้นตำบลในเมือง เขตเทศบาลนครพิษณุโลก 10 คน 2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ซึ่งได้มาจากการศึกษา สังเคราะห์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดของการวิจัยและตัวแปรที่ต้องการศึกษา จากนั้นนำไปสู่การสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เสนออาจารย์ที่ปรึกษาและปรับแก้ตามคำแนะนำ เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นปัญหาในการวิจัย และ 3) การเก็บรวบรวม และการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก และตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 32 คน ด้วยการใช้คำถามปลายเปิดในข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่ออภิปรายผล และหาข้อสรุปผลการวิจัย (จุมพล หนิมพานิช และชมพูนุช หุ่นนาค, 2567)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยจะได้เสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก	n = 400		แปลผล
	$\bar{x}$	S.D.	
1. ด้านสังคม	3.94	.59	มาก
2. ด้านเศรษฐกิจ	3.61	.83	มาก
3. ด้านการเมือง	3.71	.72	มาก
4. ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต	3.92	.69	มาก
รวม	3.80	.59	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในระดับมาก ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ($\bar{X} = 3.94$) ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 3.61$) ด้านการเมือง ($\bar{X} = 3.71$) และด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ($\bar{X} = 3.92$)

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา จำนวน 5 ด้าน ที่คาดว่าจะมีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก และนำมาวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง (Multiple Linear Regression Analysis) และสร้างสมการทำนายพยากรณ์ตัวแปรตามหรือตัวแปรเกณฑ์ 1 ตัวแปร คือ ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก จากตัวแปรอิสระ หรือตัวแปรพยากรณ์ 5 ตัว นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) X_1 ด้านแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ 2) X_2 ด้านลักษณะงานที่ทำ 3) X_3 ด้านคำตอบแทน 4) X_4 ด้านการนิเทศงานหรือการฝึกอบรม และ 5) X_5 ด้านการติดต่อสื่อสาร

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก (y)

ตัวแปรอิสระ	B	S.E.	Beta	t	Sig.
a ค่าคงที่	3.211	.137		23.449	.000
X_1 ด้านแนวทางการปฏิบัติหน้าที่	.629	.108	.926	5.842	.002
X_2 ด้านลักษณะงานที่ทำ	.237	.107	.418	2.221	.027
X_3 ด้านคำตอบแทน	.470	.166	.702	2.826	.005
X_4 ด้านการนิเทศงานหรือการฝึกอบรม	.131	.070	.197	1.865	.063
X_5 ด้านการติดต่อสื่อสาร	.794	.097	1.223	8.173	.001

$R = .965$ $R^2 = .945$

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก (y) โดยใช้การวิเคราะห์แบบกำหนดตัวแปรเข้าไปในสมการทั้งหมด (Enter Method) ดังนี้

2.1 ปัจจัยที่นำมาศึกษา ทั้ง 5 ตัวแปร มีความสัมพันธ์พหุคูณกับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลก (y) เท่ากับ 0.965 ($R = .965$) แสดงว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัวแปร รวมกันมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก (y) โดยมีค่าความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง

2.2 ปัจจัยที่นำมาศึกษา ทั้ง 5 ตัวแปร มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง หรือการผันแปรกับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก (y) เท่ากับ 0.945 ($R^2 = .945$) แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัวแปรสามารถอธิบายประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก (y) ได้ร้อยละ 94.50

2.3 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก (y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 4 ตัวแปร เรียงลำดับจากตัวแปรที่มีผลต่อการผันแปรในตัวแปรตามในแบบคะแนนมาตรฐานมากที่สุดไปหาน้อย ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการติดต่อสื่อสาร (X_5 Beta = 1.223) ลำดับที่ 2 ด้านแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ (X_1 Beta = .926) ลำดับที่ 3 ด้านค่าตอบแทน (X_3 Beta = .702) และลำดับที่ 4 ด้านลักษณะงานที่ทำ (X_2 Beta = .418)

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก กรณีศึกษาบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีประเด็นที่น่าสนใจพอที่จะนำมาอภิปรายเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ($\bar{X} = 3.94$) ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 3.61$) ด้านการเมือง ($\bar{X} = 3.71$) และด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ($\bar{X} = 3.92$) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศุภิสรา ธารประเสริฐ ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$) ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) (ศุภิสรา ธารประเสริฐ, 2563)

2. ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรพยากรณ์ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร ปัจจัยด้านแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ ปัจจัยด้านค่าตอบแทน และปัจจัยด้านลักษณะงานที่ทำ อันเนื่องมาจากกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้และเข้าใจนโยบายต่าง ๆ ได้ทั่วถึง กำนันและผู้ใหญ่บ้านยังให้ความสำคัญกับการรับฟังข้อเสนอแนะ เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในประเด็นต่าง ๆ ภายในชุมชน อีกทั้งยังสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สร้างความสามัคคี และบูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคส่วนอย่างมีประสิทธิภาพ การปฏิบัติหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด มีผลต่อประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติจริง พร้อมทั้งดำรงคุณธรรม ความโปร่งใส มีธรรมาภิบาล จนได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นผ่านภาวะผู้นำ มุมมอง ทักษะคติเชิงบวก รวมถึงค่าตอบแทนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับค่าครองชีพในปัจจุบัน ตลอดจนการเลื่อนขั้นเงินเดือนและการประเมินผลการปฏิบัติงาน ล้วนมีผลต่อแรงจูงใจและประสิทธิภาพของหน้าที่ ทั้งนี้ อัตราค่าตอบแทนและสวัสดิการที่กำหนดไว้ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ฉบับปัจจุบัน มีความเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ในยุคใหม่ เช่นเดียวกับ การแต่งตั้งทีมงานสนับสนุนที่มีความรู้ความสามารถ และเสียสละ เพื่อเสริมสร้างความต่อเนื่องของการบริหารจัดการ การทำงานเป็นทีม (Teamwork) การประสานงานกับหน่วยงานรัฐ เอกชน และประชาชน รวมถึงความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งผลโดยตรงต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทราภรณ์ ทองปาน และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำและหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในอำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากหาน้อย พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 7 ด้าน คือ ด้านการมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ด้านการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ ด้านการเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน ด้านการอำนวยความสะดวกและตอบสนองความต้องการของประชาชน ด้านการปรับปรุงภารกิจให้ทันต่อสถานการณ์ และด้านการเกิดผลสัมฤทธิ์ของภารกิจของรัฐ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 2) วิเคราะห์ปัจจัยภาวะผู้นำและหลักธรรมาภิบาล ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานปัจจัย จำนวน 6 ตัว คือ ด้านการตัดสินใจ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านคุณธรรม และจริยธรรม ด้านความคุ้มค่า ด้านนิติธรรม และด้านความโปร่งใส ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านในอำเภอเมืองลพบุรี ได้ร้อยละ 75.2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) เสนอแนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านในอำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ต้องดำเนินการ ดังนี้ 1) ตั้งคณะกรรมการควบคุมการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ 2) ยึดระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน 3) ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และ 4) นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ (ทราภรณ์ ทองปาน และคณะ, 2566)

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 เป็นไปอย่างเคร่งครัดและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผลงานเป็นที่ประจักษ์ต่อผู้บังคับบัญชาและได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ สำหรับบทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน พบว่า มีเพียงบางส่วนที่แสดงภาวะผู้นำ โดยเน้นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกมิติ ทั้งสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนอยู่ดี กินดี มีความมั่นคง และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนอย่างยั่งยืน นอกเหนือจากหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น การดูแลความสงบเรียบร้อย การช่วยเหลือด้านอาชญากรรม การช่วยเหลือผู้ประสบภัย และงานทะเบียนราษฎรแล้ว กำนันและผู้ใหญ่บ้านยังต้องขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็งในทุกด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้วยการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความสามัคคีและปลอดภัย ด้านเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมอาชีพ รวมกลุ่มวิสาหกิจ และท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนให้ความรู้ในการออมเงิน ด้านการเมือง กระตุ้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสร้างความเป็นกลางทางการเมือง และด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ด้วยการสืบสานประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการบันทึกประวัติชุมชนให้คนรุ่นหลังนำไปศึกษาและใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก มีทั้งหมด 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านสังคม การดำเนินงานและบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก มีความสำคัญอย่างมากต่อการขับเคลื่อนนโยบายเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ด้วยการปฏิบัติงานที่มุ่งมั่นและจริงจังอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการบำบัดทุกข์บำรุงสุข ดูแลรักษาความสงบ ป้องกันอาชญากรรม หรือช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังดูแลผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และกลุ่มเปราะบาง รวมทั้งสนับสนุนงานสาธารณะต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่า กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นกลไกหลักที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด ทำหน้าที่เป็นตัวแทนสำคัญของภาครัฐและประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ด้านเศรษฐกิจ กำนันผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ร่วมผลักดันการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมอาชีพและรายได้โดยใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น พวกเขามีส่วนช่วยในการพัฒนาสินค้าและบริการ รวมถึงการฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิมเพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยว และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของชุมชน

1.3 ด้านการเมือง ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะพัฒนามากยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องอาศัยกำนันผู้ใหญ่บ้านในฐานะที่เป็นทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและเป็นผู้นำชุมชน ต้องปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากยิ่งขึ้น ทั้งการส่งเสริมให้ความรู้ในด้านความสำคัญของการเมือง ตลอดจนปฏิบัติตนให้เป็นที่มีความเป็นกลางทางการเมือง และไม่มีอิทธิพลหรือสร้างปัญหาทางการเมืองให้เกิดขึ้น เพื่อสร้างการยอมรับนับถือ ความไว้วางใจ และความเชื่อใจต่อประชาชนทางด้านการเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และต้องเป็นผู้นำของชุมชนและประชาชนในการป้องกันการทุจริต ซื่อสัตย์ ขาดเสียงในการเลือกตั้งทุกระดับอย่างเข้มแข็งและจริงจัง ตลอดจนการทุจริตคอร์รัปชันอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

1.4 ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในสังคมทั้งเมืองและชนบท อันเป็นผลจากความเจริญก้าวหน้าในปัจจุบัน ทำให้บทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะผู้นำท้องถิ่นมีความแตกต่างจากอดีต โดยเดิมเคยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางและผู้นำชุมชน ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเน้นการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ รวมถึงการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนในชุมชน การปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งต้องพัฒนาความรู้และศักยภาพให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอยู่เสมอ สอดคล้องกับ วสันต์ ทองกวอด และคณะ ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับประสิทธิผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอด่านซ้าย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประชาชนที่มี เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่แตกต่างกันทุกด้าน และ 3) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอด่านซ้าย พบว่า 1) ปัญหา อุปสรรค คือ กำนัน และผู้ใหญ่บ้านไม่สามารถปฏิบัติงานได้เต็มที่ ขาดองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ช่องทางการติดต่อสื่อสารไม่สะดวกสบายเท่าที่ควร และขาดองค์ความรู้ด้านกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ และ 2) ข้อเสนอแนะ คือ ควรจะจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการปฏิบัติหน้าที่ ข้อกฎหมาย และส่งเสริมให้แสวงหาความรู้ ศึกษาเพิ่มเติม และจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานให้เพียงพอ (วสันต์ ทองกวอด และคณะ, 2567)

2. ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ในการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นั้น เป็นผู้ช่วยนายอำเภอและเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย และการรักษาความมั่นคงภายใน รวมถึงการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทและจัดการระงับปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในทุกมิติ ทั้งมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมวิถีชีวิตในชุมชน โดยมีลักษณะที่เป็นผู้นำของชุมชนที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนที่สุด เมื่อเวลาเกิดเหตุร้ายแรงหรือในสถานการณ์ฉุกเฉิน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังเป็นผู้ประสานขอรับการช่วยเหลือประชาชนและนำปัญหาของประชาชนไปสู่หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับแก้ไขปัญหานั้น ซึ่งจากการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันนั้น มีองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน คือ ด้านแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีข้อกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง การบังคับบัญชา ตามขอบข่ายที่กฎหมายกำหนดขึ้น ด้านลักษณะของงานที่ทำ ที่มีลักษณะของการเป็นผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ในการดูแลประชาชน และประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทุกภาคส่วน ด้านค่าตอบแทน หรือเงินเดือนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับตามที่กฎหมายกำหนด การนิเทศงาน หรือการฝึกอบรม ที่เป็นกระบวนการเพิ่มทักษะความรู้ความสามารถให้กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และด้านการติดต่อสื่อสาร ที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์และการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้การปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก มีประเด็นที่สำคัญต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ยึดตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 ซึ่งระบุอำนาจหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน ไม่ทับซ้อนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ กำนันและผู้ใหญ่บ้านต้องดำเนินงานโดยยึดหลักกฎหมายบ้านเมือง และปฏิบัติตามข้อร้องขอจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง บทบาทดังกล่าวสะท้อนถึงการเป็นตัวแทนของหน่วยงานรัฐทุกระดับในพื้นที่ตำบลและหมู่บ้าน

2.2 ปัจจัยด้านลักษณะงานที่ทำ จากลักษณะงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงและดูแลประชาชนในทุกมิติ พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อการขับเคลื่อนนโยบายที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ตามภารกิจหลักในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ประชาชน กำนันและผู้ใหญ่บ้านจำเป็นต้องประสานงานกับหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายปกครองในพื้นที่ เช่น สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล ตลอดจนเครือข่ายชุมชน อาทิ อสม. และอปพร. รวมถึงต้องร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมีสถานะเป็นทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชน

2.3 ปัจจัยด้านค่าตอบแทน สำหรับกำนันผู้ใหญ่บ้าน และฝ่ายปกครองในระดับตำบลและหมู่บ้าน ประกอบด้วย การจ่ายเงินตอบแทนตำแหน่งและรายได้อื่น ๆ ซึ่งมีการปรับปรุงล่าสุดเมื่อปี 2566 นอกจากนี้ ยังมีกรมอบรางวัล “แหวนทองคำ” ให้แก่บุคลากรดังกล่าวในวันที่ 10 สิงหาคมของทุกปี เพื่อสนับสนุนและสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงเสริมสร้างแรงจูงใจให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ทั้งนี้ ผลจากมาตรการดังกล่าวส่งผลดีต่อการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และยังเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประชาชนโดยรวมอีกด้วย

2.4 ปัจจัยด้านนิเทศงานหรือการฝึกอบรม เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาศักยภาพกำนันผู้ใหญ่บ้าน ให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นด้านทักษะ ความรู้ สมรรถนะ และทัศนคติที่เหมาะสมกับสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต การเพิ่มประสบการณ์ทางการศึกษา เช่น ฝึกอบรมระยะสั้นจากหน่วยงานต่าง ๆ หรือศึกษาต่อในระดับสูง เป็นการต่อยอดศักยภาพอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การเปิดรับความรู้ใหม่และเทคโนโลยีสมัยใหม่ยังช่วยนำไปปรับใช้กับชุมชน ประชาชน และตอบสนองต่อนโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

2.5 ปัจจัยด้านการสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยให้หน่วยงานราชการสามารถสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง การติดต่อระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชน เช่น กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จึงมีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่เพียงแต่ส่งต่อข้อมูล แต่ยังเปิดโอกาสให้รับฟังความคิดเห็น รับเรื่องราวทุกข์ หรือแจ้งเหตุได้สะดวกยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้ช่วยลดช่องว่างระหว่างผู้นำกับประชาชน และควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนนโยบายเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในทุกด้าน สอดคล้องกับนิยาม พัฒนศิริ และพรเพ็ญ เพชรสุขศิริ ศึกษาเรื่อง บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดนครปฐม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้เปิดเผยข้อเท็จจริง ดังนี้ 1) บทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในตำบล ซึ่งเคยเป็นภารกิจสำคัญของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตามกำนันผู้ใหญ่บ้าน ยังมีบทบาทและปฏิบัติงานร่วมกับ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานท้องถิ่น การประสานนโยบายของหน่วยงานท้องถิ่นให้เป็นไปตามกฎหมายและเจตนารมณ์ของราษฎรในท้องถิ่นและท้องถิ่นของแต่ละอำเภอในจังหวัดนครปฐม และ 2) ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ จากบทบาทการบริหารของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น โดยกำนันผู้ใหญ่บ้านเองนั้นมองบทบาทการทำงานของตนเองในแง่ดีมากกว่าชาวบ้านทั้งด้านบทบาทการทำงานจริง และความคาดหวังที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบบทบาทในทุกด้านแล้ว ทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน ต่างเห็นว่าภาวะความเป็นผู้นำและคุณสมบัติของผู้นำเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดสำหรับการเป็นผู้นำชุมชน แต่ในในด้านตรงกันข้ามการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและบริบททางสังคมในจังหวัดนครปฐม และการเติบโตอย่างรวดเร็วทำให้เกิดการรุกเข้ามาของชุมชนสมัยใหม่ กลุ่มอาชีพ และทางสังคมใหม่ ระบบการผลิต และระบบตลาด ความเป็นทุนนิยม ทำให้เกิดการเปลี่ยนโครงสร้างภายในชุมชนชนบทไปสู่ความเป็นชุมชนเมือง ที่ประชาชนไม่ต้องพึ่งพาผู้นำชุมชนมากนัก ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องปรับตัว และแสวงหาบทบาทและความชอบธรรมต่อการดำรงอยู่ของตนมากขึ้น (นิยม พัฒนศรี และพรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, 2564)

3. แนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลกมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

3.1 แนวทางด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน การเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในยุคปัจจุบัน ควรยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งกระบวนการคิด วางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และได้รับการยอมรับจากประชาชนมากขึ้น ซึ่งในพื้นที่อำเภอเมืองพิษณุโลกมีความหลากหลายทางเศรษฐกิจและสังคม ในการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านหรือชุมชนเพื่อรับฟังปัญหาแบบต่อเนื่อง การอาศัยเครื่องมือโดยใช้เทคโนโลยีสื่อสารออนไลน์ เช่น Line group หรือ Facebook Community เพื่อเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร และส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมของการพัฒนาอย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Arnstein, S. R. พัฒนาชุมชนให้มีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (Meaningful Participation) ที่เน้นความร่วมมือเชิงรุกมากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ หรือประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมเพียงในเชิงพิธีกรรม (symbolic) กำนันผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่เป็นผู้นำเชิงอำนวยความสะดวก (Facilitator Leadership) ที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตรวจสอบ ในโครงการต่าง ๆ เช่น การจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน การจัดการภัยพิบัติ หรือการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก เป็นต้น (Arnstein, S. R., 1969)

3.2 แนวทางด้านการตอบสนองต่อความคาดหวังและความต้องการของชุมชน ในสังคมปัจจุบันประชาชนคาดหวังให้ผู้นำชุมชนแสดงบทบาทที่ไม่เพียงแต่ตอบสนอง แต่ต้องตอบสนองอย่างน่าเชื่อถือ กล่าวคือผู้นำต้องมีคุณลักษณะที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบ และมีธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความไว้วางใจ (trust) ระหว่างประชาชนกับผู้นำชุมชน รวมถึงการรับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชนผ่านกระบวนการที่มีส่วนร่วมทั้งการเปิดเวทีรับฟังปัญหา (Listening forums) ที่เน้นให้ประชาชนมีโอกาสดูแล แสดงความคิดเห็นและเรียกร้องความต้องการได้อย่างเสรี การใช้วิธีการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ผ่านช่องทางออนไลน์ รวมถึงกลไกตรวจสอบย้อนกลับ (Feedback loops) เช่น การส่งสารให้ประชาชนได้รับทราบปัญหาหรือข้อเสนอของตน

ได้รับการตอบสนอง เพื่อช่วยลดความรู้สึกถูกเพิกเฉย และยังเป็นการแสดงออกถึงความโปร่งใสในการดำเนินงานที่เปิดเผย พร้อมให้มีกลไกตรวจสอบผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือองค์กรภาคประชาสังคม ตามหลักของผู้นำที่ยึดหลักธรรมาภิบาล สอดคล้องกับแนวคิด Fox, J. เสนอว่า ผู้นำชุมชนจำเป็นต้องสร้างและรักษาความไว้วางใจระหว่างตัวผู้นำกับประชาชนในชุมชน โดยยึดหลักธรรมาภิบาลโดยเฉพาะต้องมีกลไกการรับผิดชอบ (Accountability Mechanisms) เช่น การรายงานผลต่อประชาชนชุมชน ประชาพิจารณ์ผลการดำเนินงาน และหาแนวทางแก้ไขหากเกิดความบกพร่องหรือปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน และต้องส่งเสริมบทบาทชุมชนเป็นผู้ตรวจสอบ (Community Watchdogs) หรือให้มีคณะกรรมการติดตาม ประเมินผลโครงการของชุมชน โดยมีสมาชิกมาจากประชาชน ซึ่งมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพและประสิทธิผลของโครงการ (Fox, J., 2007)

3.3 แนวทางด้านการสร้างเครือข่ายของชุมชน ถือเป็นอีกหนึ่งแนวทางสำคัญในการเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน การสร้างและบริหารเครือข่ายชุมชน (Community network Management) ให้เข้มแข็งและยั่งยืน กำนันผู้ใหญ่บ้านควรทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเครือข่ายทางสังคมที่ประสานความร่วมมือระหว่างผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี เยาวชน อาสาสมัคร และองค์กรภาคประชาสังคม รวมถึงการประสานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และนวัตกรรมในการพัฒนาชุมชน โดยอาศัยเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลเป็นเครื่องมือในกระบวนการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความร่วมมือ เพื่อประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็งทั้งในเชิงสังคมและเทคโนโลยี สอดคล้องกับแนวคิดของ Mergel, I. et al. เสนอว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น เครือข่ายชุมชนออนไลน์ (Digital Community Network) หรือการประชุมแบบผสมผสาน (Hybrid Meeting) สามารถช่วยให้การสื่อสาร การบริหารจัดการข้อมูล และการประสานงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งการเครือข่ายที่หลากหลายและสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีพลัง จะทำให้ชุมชนสามารถรวมตัวแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เกิดเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ที่นำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน (Mergel, I. et al., 2019)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลกนั้น กำนันผู้ใหญ่บ้านมีการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเป็นที่ประจักษ์ต่อทั้งผู้บังคับบัญชาและประชาชนในพื้นที่ และมุ่งเน้นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกมิติ เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความมั่นคง และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนอย่างยั่งยืน ที่นอกเหนือจากขอบเขตหน้าที่ตามกฎหมายเพียงเท่านั้น และเพื่อให้การส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน จำเป็นต้องปรับแนวทางการทำงานให้ตอบโจทย์ทั้งเชิงโครงสร้างและเชิงพฤติกรรมผู้นำ โดยเน้น 3 แนวทางหลักที่สัมพันธ์และเกี่ยวพันกัน คือ ประการแรก กำนันผู้ใหญ่บ้านควรเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีความหมาย โดยเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจ ไปจนถึงการติดตามผล เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและสามารถขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ประการที่สอง ต้องพัฒนาการตอบสนองต่อความคาดหวังและความต้องการ

ของประชาชน บนพื้นฐานของ ธรรมชาติ ความโปร่งใส และความวางใจ โดยใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจ และสร้างกลไกการสื่อสารสองทางระหว่างรัฐกับประชาชนให้มีความต่อเนื่องและตรวจสอบได้ และประการสุดท้าย กำนันผู้ใหญ่บ้านควรทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเครือข่ายทางสังคม ในการเชื่อมโยงหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และองค์กรในการพัฒนา ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือเสริมในการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่าง หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายความเข้มแข็งของชุมชนยั่งยืนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ โดยสรุปกำนันผู้ใหญ่บ้านควรพัฒนาไปสู่บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ (Transformative Local Leadership) ที่มีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม เป็นแบบอย่างของผู้นำภาครัฐ ระดับฐานรากที่บริหารจัดการด้วยหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส และไว้วางใจได้ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่ ดังนั้น ชุมชนในพื้นที่อำเภอเมือง พิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยเฉพาะหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งกรมการปกครอง สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดพิษณุโลก ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านทั้ง 9 อำเภอ จังหวัดพิษณุโลก สามารถนำงานวิจัยนี้ไปใช้การประยุกต์ใช้กับการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านในท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น และส่งเสริมให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีขีดความสามารถและทักษะในการเป็นผู้นำท้องถิ่นให้สอดคล้องสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมถึงสามารถตอบสนองต่อนโยบายภาครัฐและความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาชุมชนฐานราก และสร้างระบบการติดตามผลที่โปร่งใส พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมกำนันผู้ใหญ่บ้านยุคใหม่ ที่เน้นทักษะการบริหารเชิงข้อมูล การสื่อสารเชิงสาธารณะ และธรรมาภิบาล เพื่อให้ผู้นำท้องถิ่นที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกำนันผู้ใหญ่บ้านควรพัฒนาการใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์หรือกลุ่มสื่อสารชุมชน เพื่อเปิดช่องทางให้ประชาชนแจ้งปัญหา ติดตามผลการดำเนินงานได้ตลอดเวลา และสร้างคณะกรรมการติดตามและประเมินผลภาคประชาชน เพื่อเสริมความโปร่งใสและความไว้วางใจในทุกขั้นตอนของการดำเนินนโยบาย และสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ในการนำมาส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกอย่างทั่วถึงและครอบคลุมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2565). พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: กรมการปกครอง.
- จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระณัด วฑฒโน. (2561). ภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน. วารสารสันติศึกษา ปรัชธรรม มจร, 6(ฉบับพิเศษ), 527-538.
- จันทนา อินทนิม. (2562). การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตตำบล บางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 13(2), 26-44.
- จุมพล หนิมพานิช และชมพูนุช หนูนาค. (2567). การวิจัยเชิงคุณภาพทางประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- โชติ บดีรัฐ. (2561). วิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทราภรณ์ ทองปาน และคณะ. (2566). ภาวะผู้นำและหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 8(3), 222-233.
- นิยม พัฒนศรี และพรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. (2564). บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้านในจังหวัด นครปฐม. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7(1), 119-130.
- ปฏิภัทร รอดลันดา. (2565). ความพึงพอใจของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 13 ตำบลช่องสาธิต อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี. วารสารไตรศาสตร์, 8(1), 32-50.
- พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์. (2562). ศักยภาพ บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในปัจจุบัน. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 3(1), 45-56.
- พงษ์พัทธ์ วัฒนพงษ์ศิริ. (2567). ภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในทศวรรษหน้า. Journal of Roi Kaensarn Academi, 9(6), 212-227.
- พฤตสรรค์ สุทธิไชยเมธี. (2563). สถิติขั้นสูงเพื่อการวิจัยเชิงปริมาณทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- _____. (2566). วิธีวิทยาการวิจัยเชิงผสมทางสังคมศาสตร์ ฉบับเทคนิคภาคปฏิบัติจริง. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.
- พิศิษฐ์ ตันทวนิช และพนา จินดาศรี. (2561). ความหมายที่แท้จริงของค่า IOC. วารสารการวัดผลการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 24(2), 3-12.
- วสันต์ ทองกวอด และคณะ. (2567). ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย. วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์, 7(2), 221-234.
- ศุภิสรา ธารประเสริฐ. (2563). ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2567). สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร (รายเดือน). เรียกใช้เมื่อ 22 มกราคม 2567 จาก https://bora.dopa.go.th/new_stat/webPage/statByAgeMonth.php
- อนัญญา ศุภจรรยา. (2563). บทบาทของกำนันผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์ในอนาคต. วารสารศิลปะการจัดการ, 4(3), 733-746.
- Arnstein, S. R. (1969). "A Ladder of Participation in the USA". Journal of the American Planning Association, 35(4), 216-224.
- Cronbach, L. J. (1970). Essentials of Psychological Test. (5th ed.). New York: Harper Collins.
- Fox, J. (2007). The uncertain relationship between transparency and accountability. Development in Practice, 17(4-5), 663-671.

- Mergel, I. et al. (2019). Defining digital transformation: Results from expert interviews. *Government Information Quarterly*, 36(4), 1-16.
- Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion- referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2(2), 49-60.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. (3rd ed.). New York: John Wiley and Sons.